

Elektromagnetiske felt – forvaltning og helse

Lars Klæboe
forsker, PhD
Statens strålevern
Stavanger 05.04.2011

2

Disposisjon

Generelt om elektromagnetiske felt (EMF)

Lavfrekvente felt

Forvaltning

Helse

Høyfrekvente felt

Mobiltelefoni

Basestasjoner

Helse

Dokumentasjon/forskning

Forskrift om strålevern og bruk av stråling

§34 Eksponeringsnivåer

All eksponering av mennesker for ikke-ioniserende stråling skal holdes så lav som praktisk mulig.

Retningslinjer og grenseverdier innen optisk stråling og elektromagnetiske felt gitt i sist oppdaterte versjon av Guidelines on limited exposure to Non-Ionizing Radiation fra den Internasjonale kommisjonen for beskyttelse mot ikke-ioniserende stråling (ICNIRP) gjelder som forskrift.

Kommunikasjon av risiko

De finnes to tradisjonelle syn på risiko:

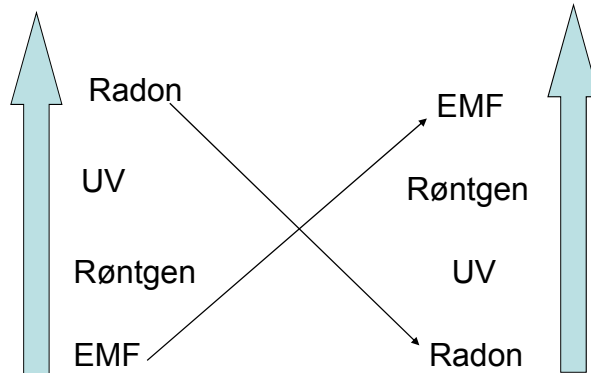
Reell og objektiv risiko (teknisk/naturvitenskapelig perspektiv)

Opplevd risiko (samfunnsvitenskapelig perspektiv)

Strålevern

Folkehelse

Bekymring

www.nrpa.no

Statens strålevern
Norwegian Radiation Protection Authority

Hvorfor er det bekymring rundt EMF?

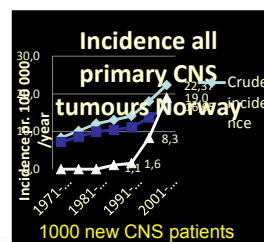
- Noen tror at det er lite kunnskap om EMF, og at man ikke har forsket noe særlig på dette
- Mange studier av dårlig kvalitet skaper forvirring om kunnskapsstatus
- Mange nettsider har mye feilinformasjon, bekymrede personer kan ikke skille nettsider med kvalitetssikret innhold fra de som ikke har det
- Mediene opptre som mikrofonstativ for de som kommer med informasjon som ikke er kvalitetssikret
- Politikere blir påvirket av bekymrede personer/aktivister i stedet for å støtte seg til anerkjent forskningsbasert kunnskap

www.nrpa.no

Statens strålevern
Norwegian Radiation Protection Authority

Generelle kriterier for å fastsette grenseverdier

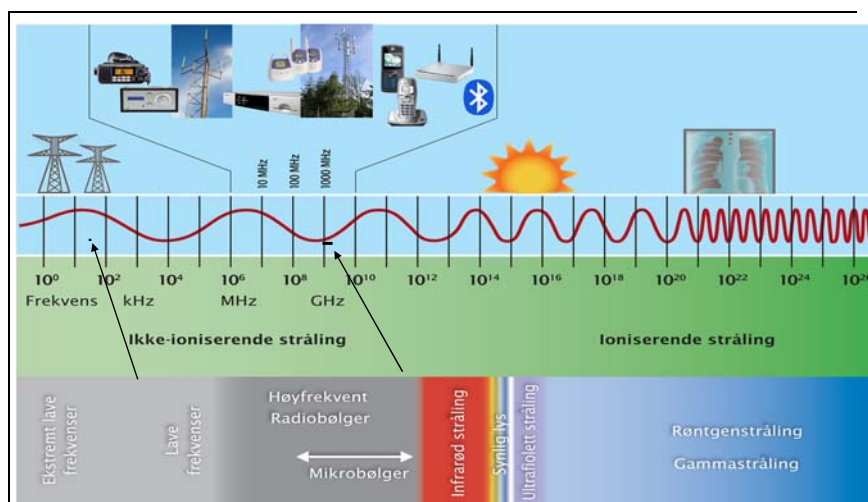
- Grenseverdier skal baseres på **dokumenterte** biologiske effekter
- Hvis man finner en påvirkning skadelig, kan grenseverdier fastsettes
- Kan en risiko ikke påvises, men heller ikke avvises, anbefales et varsomhetsprinsipp

www.nrpa.no

Statens strålevern
Norwegian Radiation Protection Authority

Det elektromagnetiske spektret

www.nrpa.no

Statens strålevern
Norwegian Radiation Protection Authority

Elektromagnetiske felt fra høyspentanlegg Ekstremt Lavfrekvente Felt, ELF

Enheten som benyttes: mikrotesla, μT

Grenseverdier
Utredningsnivå
Helseeffekter

www.nrpa.no

Statens strålevern
Norwegian Radiation Protection Authority

<http://www.nrpa.no/dav/fe38868314.pdf>

www.nrpa.no

Statens strålevern
Norwegian Radiation Protection Authority

Grenseverdier og utredningsnivå

Grenseverdi for yrkeseksponering ELF: 500 μT

Grenseverdi for befolkningseksponering ELF: 100 μT

→ Basert på **akutteffekter**

Utredningsnivå: 0,4 μT

→ Basert på **langtidseffekter** (barneleukemi)

Akutt- og langtidseffekter

Akutteffekter:

- Stimulering av nerver og muskler
- Må opp i 5000 μT eller mer for at målbare effekter skal inntreffe
- Grenseverdiene er satt 10 (yrke) - 50 (befolkning) ganger lavere enn nivåene som har påvist en effekt
- Bakgrunnsnivåer 0,1 – 0,01 μT

Langtidseffekter:

- Leukemi??

Utredningsnivå 0,4 μT – Når skal man utrede?

- Ved planlegging av nybygg: Undersøke om det er kilder i nærheten som kan gi forhøyede magnetfeltverdier
- Dersom magnetfeltet i gjennomsnitt over året blir over 0,4 μT i nye boliger, barnehager og skoler.
- Ved etablering av nye høyspentanlegg hvor magnetfeltet i gjennomsnitt over året blir over 0,4 μT i nye boliger, barnehager og skoler.

Hvordan finne ut om styrken på magnetfeltet

- Netteier kan beregne styrken på magnetfeltet og gi gjennomsnittsverdier over året
- Direkte målinger
  - NB! Husk at magnetfeltet varierer med strømstyrken
    - Strømstyrken varierer over året

Følgende momenter skal utredes

- Kartlegge eksponeringssituasjonen i bygg som ved gjennomsnittlig strømbelastning kan få felt over 0,4 μT
- Beskrive omfanget av konfliktsituasjoner
- Drøfte mulige tiltak for å redusere magnetfelt
- Drøfte konsekvenser av mulige tiltak, herunder merkostnader,
- Henvise til oppdatert kunnskapsstatus og sentral forvaltningsstrategi

Hva når verdiene blir høyere enn 0,4 μT ?

- Vurdere verdiene i forhold til andre forhold (trafikk, støy, topografi, osv)
- Vurdere plassering og planløsning av bygg i forhold til EMF-kilden slik at *eksponeringen holdes så lav som praktisk mulig*
- Konkrete eksempler finnes i brosjyren "Bebyggelse nær høyspentanlegg"
<http://www.nrpa.no/dav/fe38868314.pdf>

Bakgrunn for utredningsnivå, 0.4 μ T

- IARC (International Agency for Research on Cancer) har klassifisert magnetfelt som mulig kreftfremkallende for mennesker, basert på begrenset støtte til en sammenheng med leukemi hos barn
- Befolkningsundersøkelser antyder at det er en mulig økt risiko for utvikling av leukemi hos barn der magnetfeltet i boligen er over 0,4 μ T. Den absolutte risikoen vurderes fortsatt som meget lav.

Diskuterte helseeffekter ved lavfrekvente felt

Kreft

Andre helseeffekter

Kreft og boligeksponering – elektromagnetiske felt

Lokalisasjon	Status	Ant. studier
Barneleukemi	Begrenset støtte til en sammenheng	20+
Hjerne - barn	Ingen holdepunkter for en sammenheng	10+
Lymfom -barn	Ingen holdepunkter for en sammenheng	8
All kreft - barn	Ingen holdepunkter for en sammenheng	7
Leukemi - voksne	Ingen holdepunkter for en sammenheng	6
Hjerne - voksne	Ingen holdepunkter for en sammenheng	5
Bryst - kvinner	Ingen holdepunkter for en sammenheng	8
Føflekk -voksne	Ingen holdepunkter for en sammenheng	3
All kreft - voksne	Ingen holdepunkter for en sammenheng	8

Andre helseeffekter ?

Depresjon

Selv mord

Søvnforstyrrelser

Fosterskade/Abort

Kroniske nevrologiske sykdommer

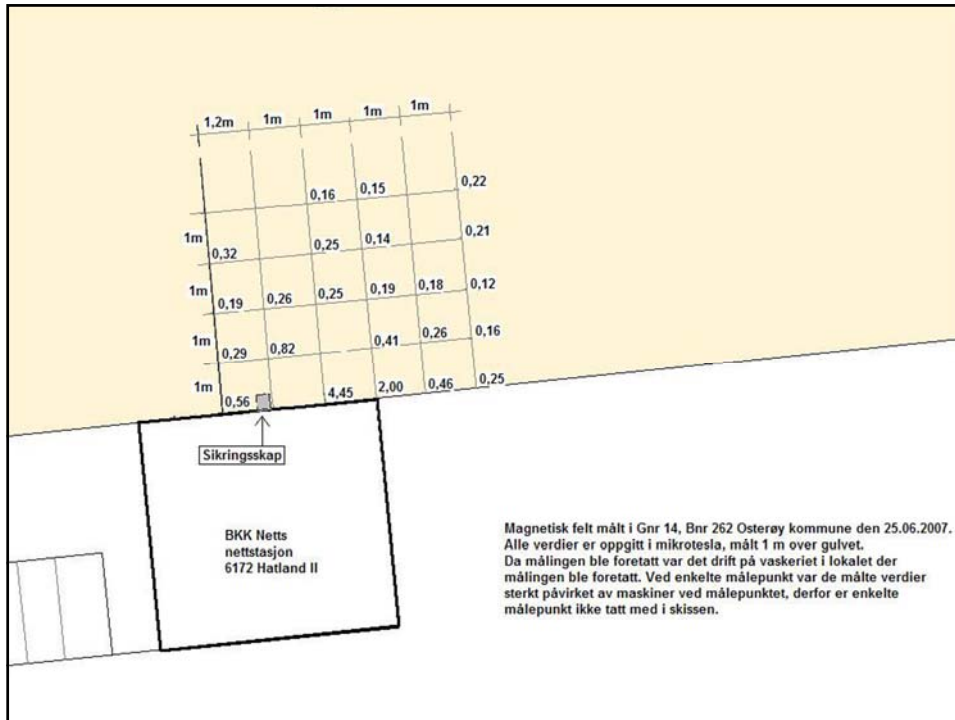
Hjertesykdom

Alzheimer??

Status:

Dataene er ikke tilstrekkelige til å trekke sikre konklusjoner

El-overfølsomhet

22

Strålekilder

Radioaktivitet

Røntgenstråler

Radiobølger

www.nrpa.no

Elektromagnetiske felt fra kommunikasjonsutstyr - Høyfrekvente felt (HF)

- Enhet: SAR (W/kg) (mobiltelefoner)
- Enhet: W/m² (basestasjoner)

www.nrpa.no

Mikrobølgeovner, mobiltelefoner, basestasjoner og trådløse nettverk sender alle mikrobølger:

2400 MHz ~ 1000 W

900-2100 MHz – max 2 W

900-2100 MHz – max 30 W

www.nrpa.no

Virkninger på kroppen fra høyfrekvente felt

Økt temperatur

I dag er radiobølgenes oppvarming av vev eneste veldokumenterte effekt av eksponering som kan føre til helseproblemer (termiske).

I dag er det ikke etablert noen biologisk mekanisme som kan forklare hvordan høyfrekvente felt kan være kreftfremkallende

Mange forskningsmiljøer prøver å finne ut om stråling kan påvirke kroppen på andre måter (ikke-termiske)

- Pulsede signaler
- Frekvenser

Rekkevidde for ulike sendere

(Din egen) Mobiltelefon	~ mange kilometer
Basestasjon for nødnett/mobiltelefoni	~ mange kilometer
TV/Radio	~ mange kilometer
Trådløst nettverk	~ 150 meter
Bluetooth (trådløs handsfree, dataspill osv)	~ 10 meter
Walkie talkie, babysittere, bilåpnere osv osv	

Mobiltelefoni

28

Mobilsvulst ?

- Legene sa jeg hadde
«mobilsvulst»

Bedriftsleder lei av skråsikre
stråleeksperter

Per Gunnar Flåten (43) fikk konstatert hjernesvulst etter 20
års intenst mobilbruk.
Amerikanske eksperter har fått ham til å tro på en
sammenheng.
(VG-nett 3. april 2008)

Hjernesvulst?

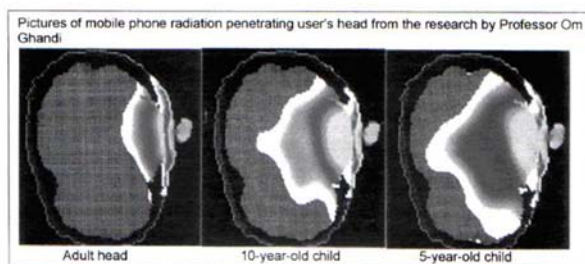
<http://www.voreboernsfremtid.dk/news.php>

www.nrpa.no

Statens strålevern
Norwegian Radiation Protection Authority

Stråling inn i hjernen?

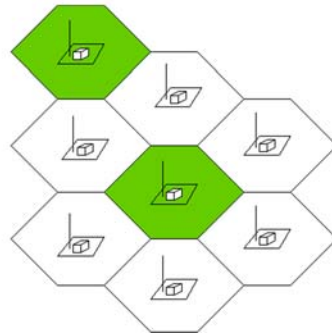
<http://www.jakobday.com/blog/?p=357>

www.nrpa.no

Statens strålevern
Norwegian Radiation Protection Authority

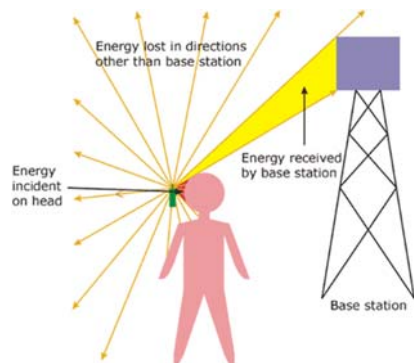
Mobiltelefon vs cell phone

www.nrpa.no

Stråleretninger fra mobiltelefoner

www.nrpa.no

Eksponeringsnivåer fra mobiltelefoner

System	Frekvens MHz	Maksimal utgangseffekt mW	Gjennomsnitt utgangseffekt mW
NMT 900	900	1000	100-1000
GSM 900	900	2000	0,3-250
GSM 1800	1800	1000	0,2-250
3G (UMTS)	2100	125/250	<0,250

R
E
D
U
K
S
J
O
N

SAR (Specific Absorbtion Rate)

Enhet for å måle strålingens absorpsjon i hodet når mobiltelefonen er i bruk.

Grenseverdien er 2 W/kg

Tillater en temperaturøkning på ca 0,1°C

Typiske SAR-verdier for mobiltelefoner er

0,1 - 1,6 W/kg *ved full effekt*

Faktorer som bestemmer SAR-verdien

- Sendestyrke
- Frekvens
- Antennens plassering i telefonen

Faktorer som bestemmer eksponeringen fra mobiltelefoner

- Dekningsgrad – Telefonen justerer ned sendereffekten til minimumsnivået basestasjonene trenger for å motta tydelige signaler
- Telefonen reduserer sendestyrken når brukeren lytter
- Telefonens SAR-verdi
- Taletid
- Avstand mellom telefon og hode (kropp)

Hvor mye påvirker dette eksponeringen?

• Dekningsgrad	variasjon	~1000
• Avstand/handsfree		~ 100
• Telefonens SAR-verdi		~ 15
• Tale/lytte		?
• Taletid		?

Diskuterte biologiske effekter av radiofrekvente felt

- Kreft
- Fertilitet
- Påvirkning på foster
- Hormonelle forandringer
- Hjerterytme/blodtrykk
- Reaksjonstid
- Søvnmonster

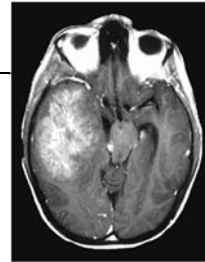
Etc

Befolkningsstudier

Forskningen er hovedsakelig rettet mot hjernesvulst

- Gliomer
- Meningeomer
- Svulst på hørselsnerven

Samlet gir ikke forskning i dag grunnlag for å anta at bruk av mobiltelefon fører til hjernesvulst

Langvarig eksponering?
Barn?

www.nrpa.no

Statens strålevern
Norwegian Radiation Protection Authority

”Jeg blir veldig varm på den siden jeg holder telefonen”

Batteri

Elektronikk

Ørevarmereffekt

www.nrpa.no

Statens strålevern
Norwegian Radiation Protection Authority

”Jeg får vondt i hodet når/etter at jeg har snakket i mobiltelefon”

Provokasjonsstudier har ikke etablert sammenheng mellom ulike symptomer og bruk av mobiltelefon

Tiltak for å redusere eksponeringen fra mobiltelefon

God dekning

Handsfree

Tekstmeldinger

Korte samtaler

Avstand fra kroppen

Basestasjoner

www.nrpa.no

Statens strålevern
Norwegian Radiation Protection Authority

Typisk eksponering i våre omgivelser

Status for **basestasjoner for mobiltelefoni:**

Eksponeringen der folk oppholder seg: 1/100 til 1/10 000 av grenseverdien

→ Ved ugunstig plasserte antenner skal det vurderes om annen løsning er mulig

Status for **trådløse nettverk:**

Eksponering der folk oppholder seg:
Hovedsakelig under 1/100 000 av grenseverdien

www.nrpa.no

Statens strålevern
Norwegian Radiation Protection Authority

Foreldre frykter for barna og krever mobilantennene på skoletaket fjernet

"Ifølge Statens Strålevern er det ikke helsefarlig stråling fra mastene, fordi strålingen går ut i luften og ikke nedover mot skolegården."

Men foreldrene stoler ikke på den forsikringen

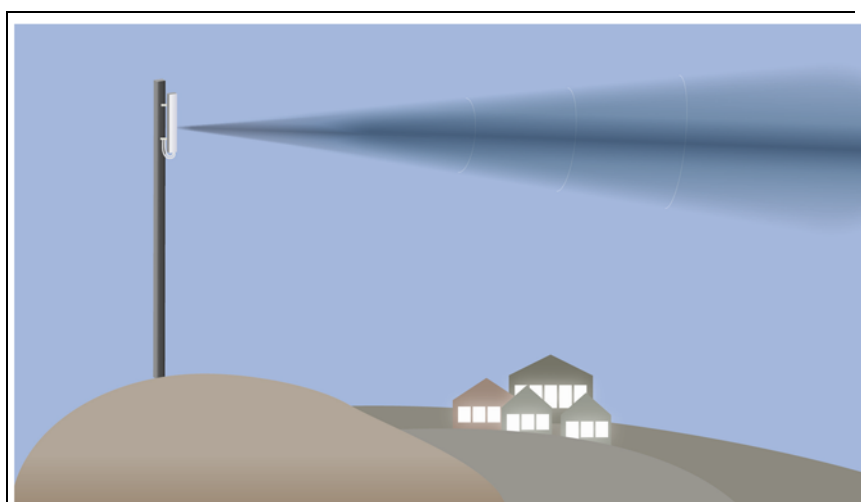

www.nrpa.no

Statens strålevern
Norwegian Radiation Protection Authority

Sendemønster for basestasjoner

www.nrpa.no

Statens strålevern
Norwegian Radiation Protection Authority

Eksempel på ugunstig plassert antenne

Denne antenne har senderretning rett mot boligen. Avstand til målepunktet på terrassen er 18m.

Plassering av basestasjoner for mobiltelefoni

- All eksponering skal holdes så lav som praktisk mulig selv om verdiene i utgangspunktet er lave
  - Økt avstand gir lavere eksponering
  - Redusert sendestyrke gir lavere eksponering

NB! Din egen mobiltelefon!

Frykter at barna får stråleskader

Miljøvernere vil forby trådløse nettverk

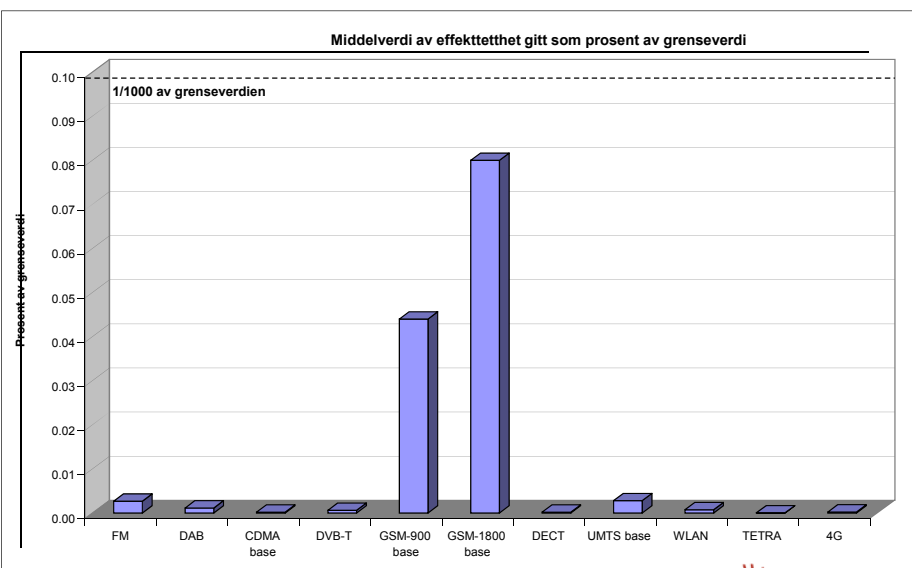
BERGEN/OSLO (VG) Sendere til trådløse PC-nettverk avgir så mye helsefariig stråling at de må forbys brukt i norske skoler.

Det krever leder i Norges Miljøvernforbund, Kurt Oddekalv.

TRÅDLØS: Miljøvernere Kurt Oddekalv mener at stråling fra trådløse nettverk påvirker skoleelevers læreevne. Foto: Thor Erik H. Mathiesen

Strålingsnivåer fra ulike kilder

Trådløst nett på Tauferga?

Strålefrykt på Tauferja

Etter at Folkets strålevern engasjerte seg mot trådløst nett på Tauferjene, er det usikkert om passasjerene får surfe.

Stavanger aftenblad 8.1.11

www.nrpa.no

 Statens strålevern
Norwegian Radiation Protection Authority

Forskning på effekter fra mobiltelefon, basestasjoner og trådløst nettverk

- Laboriestudier ser på alle frekvenser, sterke felt, ulike pulsinger.
- Befolkningsstudier ser på mulige helseeffekter/plager fra kilder vi utsettes for som radar, radio/fjernsyn, mobiltelefon og basestasjoner.
- Det er svært lite sannsynlig å finne helseskade fra trådløst nettverk og basestasjoner før man finner helseskade ved bruk av mobiltelefon
- **Det er ikke forsket på effekter fra trådløst nettverk**

www.nrpa.no

 Statens strålevern
Norwegian Radiation Protection Authority

Biologiske effekter og helseskade

Skille mellom helseskade og biologiske effekter

Helseskade: En virkning som skader kroppen

Biologisk effekt: Virkninger på kroppen som ikke nødvendigvis er farlig

Grenseverdier basestasjoner

Grenseverdien oppnås 3-6 meter **rett foran** de kraftigste antennene

Hva innebærer grenseverdiene for basestasjoner og trådløse nettverk

Tar utgangspunkt i hvor mye energi som skal til for å heve kroppstemperaturen 1°C

50 x sikkerhetsmargin

→ Grenseverdien aksepterer en temperaturøkning på 0,02°C

Langtidseffekter?

Er grenseverdiene lavere i noen land?

Norge opererer med lik grenseverdi som de fleste europeiske land.

I noen land har man valgt å sette grenseverdiene for enkelte kilder som basestasjoner, lavere:

Av politiske årsaker?
På bakgrunn av andre forskningstradisjoner?

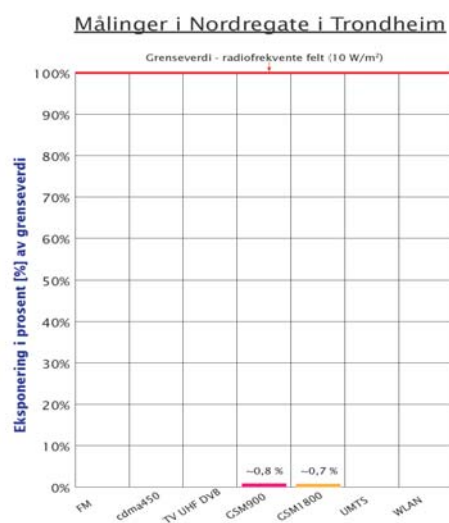

Eksponering kontra grenseverdier

- Er utviklet uavhengig av trådløs kommunikasjon
- Mange ønsker å gi inntrykk av at nordmenn utsettes for mer stråling enn i andre land
- Grenseverdi”debatten” er en avsporing
- Vel så vesentlig er hvor kraftig vi blir eksponert

Post- og teletilsynets måling på et punkt i Trondheim

Grenseverdier i andre vestlige land

- De landene som har senket grenseverdien har gjort det av politiske årsaker – støy, aksjoner, bekymring, popularitet?
- Gjelder kun basestasjoner
- Gjelder ikke trådløst nettverk, radio, TV, osv
- Russland? Kina?

Blir nordmenn kraftigere eksponert enn andre?

- Eksponeringen i Norge er tilsvarende som for alle vestlige land
- Også i forhold til land som har "reduisert" grenseverdiene

El-overfølsomhet

- El-overfølsomhet er en betegnelse på sykdommer eller symptomer som settes i sammenheng med eksponering fra elektromagnetiske felt

Hva sier vitenskapen om el-overfølsomhet

- Ingen dokumentert sammenheng mellom eksponering for elektromagnetiske felt og ulike (selv)rapporterte plager
- MUPS (**M**edically **U**nexplained **P**hysical **S**ymptoms) er en tilstand hos pasienter hvor verken leger, helsevesen eller vitenskapen klarer å finne medisinsk årsak
- ME, fibromyalgi og el-overfølsomhet er eksempler på MUPS

Utfordringer

- Mange forskjellige tilnærminger
  - Ulikt hva det reageres på: Noen blir syke av høyfrekvente felt, andre av lavfrekvente og noen begge deler
  - Ikke alltid den sterkeste kilden som gir symptomer
  - Er man sikker på at EMF er problemet?

Ansvar for oppfølging

- Personer med sykdommer/plager skal henvises til helsevesenet. Helsedirektoratet har ansvaret
- Strålevernet (eller andre) har verken mandat eller kompetanse til å diagnostisere enkeltpersoner

Føre - var

- Hvor langt skal man gå i føre-var tenkningen?
- Hva skal inngå i denne tenkningen?
- Strålevernets forvaltning er basert på føre - var prinsippet
  - All eksponering skal holdes så lav som praktisk mulig selv om den er lav i utgangspunktet

Eksempler på kvalitetssikret dokumentasjon

ICNIRP 2009

<http://www.icnirp.de/documents/RFReview.pdf>

EU-Kommisjonens vitenskapelige komité, SCENIHR 2007:

http://ec.europa.eu/health/ph_risk/committees/04_scenihr/docs/scenihr_o_007.pdf

Oppfølging, SCENIHR 2009 :

http://ec.europa.eu/health/ph_risk/committees/04_scenihr/docs/scenihr_o_022.pdf

Svenske strålevernsmyndigheter, SSM 2009

[http://www.stralsakerhetsmyndigheten.se/Global/Publikationer/](http://www.stralsakerhetsmyndigheten.se/Global/Publikationer/Rapport/Stralskydd/2009/SSM-Rapport-2009-36.pdf)

[Rapport/Stralskydd/2009/SSM-Rapport-2009-36.pdf](http://www.stralsakerhetsmyndigheten.se/Global/Publikationer/Rapport/Stralskydd/2009/SSM-Rapport-2009-36.pdf)

Hva er ikke vitenskapelig dokumentasjon

- Enkelttilfellebeskrivelser er ikke forskning som kan vektlegges, men det kan initiere ny forskning
- Medieoppslag
- Nettsider uten kvalitetssikret dokumentasjon
- Politiske vedtak som ikke har grunnlag i etablert kunnskap
-
- Ën studie er aldri nok for å trekke konklusjoner

Studier / forskning/kvalitetssikring

- Studier har ulik kvalitet, vurderes ut fra det
- Forskning kan **aldri** gi resultater med 100 % sikkerhet
=> Resultater må vurderes ut fra en sannsynlighetsvurdering
- Det finnes mye forskning, særlig på dyr og celler, innen dette området
=> Kontrollerte studier som er repeterbare for andre forskningsmiljø
- 10 studier finner ikke effekt, 1 finner effekt => Hva skal vektlegges?
- En del studier er gjennomført med langt høyere eksponering enn det vi utsettes for
=> Resultatene kan ikke dermed automatisk sies å gjelde for langt svakere eksponering

Ny teknologi? Langtidseffekter?

- Radio- og TV-sendere har eksistert i henholdsvis mer enn 70 og 50 år
- Basestasjoner:
  - Første generasjons mobilnettverk (NMT) kom 1981
  - Andre generasjons mobilnettverk (GSM) kom i 1990
  - Tredje generasjons nettverk (UMTS) kom i 2000
- Trådløse hustelefoner har vi hatt i mer enn 25 år
- Nå har vi også trådløse nettverk (WLAN) og Bluetooth-teknologi
- Fjerde generasjons nettverk er installert i Oslo

Blir det mer og mer stråling i samfunnet?

Ikke nødvendigvis:

- "Gamle" strålekilder byttes ut med nytt som sender med betydelig lavere effekt – TV – Radio – Basestasjoner - Mobiltelefoner
- Vi har fått flere kilder, men hver av disse stråler veldig svakt
- Sverige: Totalstrålingen har vært konstant eller nedadgående siden 2001

Hva gjør myndighetene?

- Strålevernet har ansvar for effekter av elektromagnetiske felt. Helsedirektoratet har ansvar for pasientoppfølging.
- **Helse og omsorgsdepartementet har opprettet en ekspertgruppe hvor mandatet er å gjennomgå kunnskapsstatus og å gi anbefalinger rundt forvaltningen av ulike strålekilder i samfunnet.**
- Denne gjennomgangen skal også omfatte el-overfølsomhet
- Helsedirektoratet har en arbeidsgruppe som skal se på tiltak som kan lette hverdagen for el-overfølsomme
- **Sammen med Post -og teletilsynet gjennomfører nå Strålevernet målinger i hele Norge for å kartlegge eksponeringssituasjonen**

Faglig uenighet i verden?

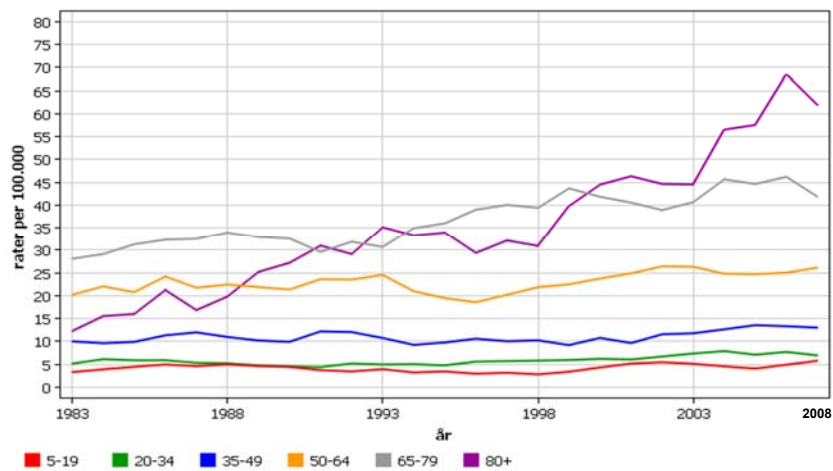
Er det internasjonal uenighet om risikobildet vedrørende eksponering for svake elektromagnetiske felt?

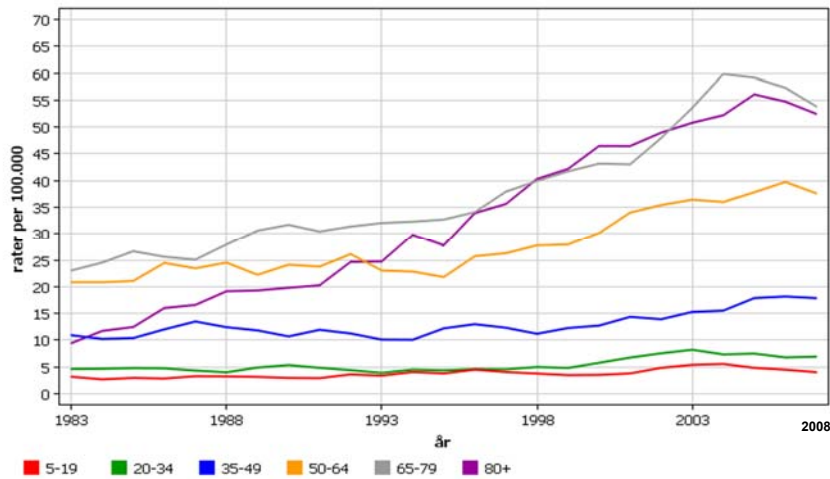
Hjernesvulst, har forekomsten økt?

- Det finnes studier som viser at bruk av mobiltelefon gir økt risiko for utvikling av hjernesvulst:
- Er den observerte økte risikoen reell?

Insidens: Norge Hjerne og øvrige nervesystem, Menn

Insidens: Norge Hjerne og øvrige nervesystem, Kvinner

NORDCAN @ Association of the Nordic Cancer Registries (20.9.2010)

www.nrpa.no

Statens strålevern
Norwegian Radiation Protection Authority

76

Andel personer med symptomfrie hjernesvulster

I en tilfeldig gruppe på 2000 personer med gjennomsnittsalder 63 år hadde **1.6 %** symptomfrie hjernesvulst

(Vernooij et al 2007: NEJM, 357:1821-8)

NORGE:

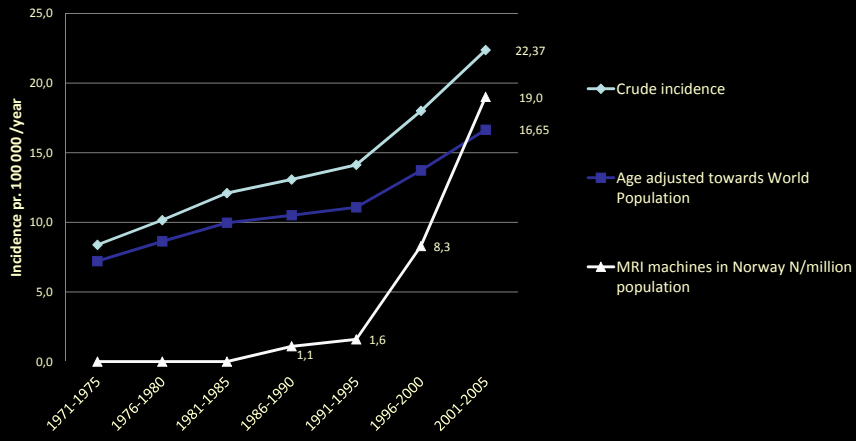
Antall personer over 65 år: Ca. 670 000. Anta at 1% har uopdaget hjernesvulst:

→ **6.700 uopdagete symptomfrie hjernesvulster i befolkningen over 65 år**

www.nrpa.no

Statens strålevern
Norwegian Radiation Protection Authority

Incidence all primary CNS tumours Norway

1000 new CNS patients pr. year in Norway
 MRI machines in Norway: 1986:4 1991:7 1996:37 2001:87 2007: 101

Mer informasjon

Stralevernet.no